

transition of the Ukrainian higher education to European standards of the organization of educational process in the national universities. The advantages of the credit-modular system has been determined. Particular attention is given to the process of adapting to the norms of the traditional education system. The author justifies the urgency of the matter, pays attention to such phenomena as «the credit- modular system», «the content of the credit-modular system».

The author considers that the transition to the credit-modular system of training allows Ukrainian universities to train specialists capable to the continuous updating of scientific knowledge in a market economy, occupational mobility, and quickly adapt to changes in the socio-cultural environment, having the opportunity to continue their education or to get the proper qualifications abroad on the basis of certain finished cycle education.

The first results of the introduction of the credit-modular system of educational process point to the main advantages of this system: the intensification of the educational process and improvement of the quality of training; the systematic process of education; providing feedback to each student at certain stages of training; the control and timely adjustment of educational process; increasing the motivation of the participants of the educational process; psychological relief of students at the end of the semester; students increased responsibility for learning outcomes.

There are a number of problems that need further consideration and detailed analysis. It's specific training of future specialists in different areas in terms of the credit-modular system, improving the content of training, development and application of innovative teaching methods that would allow improving the quality of education and competitiveness of specialists-graduates.

Key words: *students, the credit-modular system, the content of credit-modular system, educational process.*

УДК 377.1:373.1.013

О. М. Лазарева

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕВРИСТИЧНОМУ НАВЧАННІ

У статті самостійна творча діяльність тих, хто навчається, розглядається як основний спосіб активного, продуктивного учіння й одночасно провідний чинник самореалізації конструктивних і креативних якостей особистості. Автор на матеріалі теоретико-експериментальних досліджень виявляє, що пізнавально-творча діяльність учнів і студентів у середовищі інноваційного евристично-модульного навчання набуває за певних умов суттєвих якостей, важливих для особистісного зростання суб'єктів навчання. Для них стають значимими й досяжними свобода вибору змісту і методів, мотиваційно-цільової спрямованості пізнавальної діяльності, оволодіння евристичними способами розв'язання завдань, конструктивні та діагностичні вміння, вирішальні для становлення креативної і рефлексивної сфер особистості. Навчальні досягнення в евристичній освіті набувають більш високого рівня й суттєво сприяють успішній самореалізації творчого і професійного потенціалу особистості.

Ключові слова: *творча діяльність, самостійна пізнавально-творча діяльність, евристично-модульне навчання, мотиваційно-цільова спрямованість, особистісне зростання, самореалізація особистості, творчий і професійний потенціал.*

Постановка проблеми. Сучасні інноваційні підходи до освіти, зокрема до навчального процесу, послідовно вимагають ствердження пріоритетів самостійної діяльності творчого характеру тих, хто навчається. Виправданість таких вимог підтверджується численними теоретичними й експериментальними дослідженнями у вітчизняній і зарубіжній педагогіці. Однак, попри достатню єдність позицій щодо поступового розширення в навчальному процесі творчого поля для його суб'єктів залишаються недостатньо з'ясованими сутнісні характеристики й особливості самостійної пізнавально-творчої праці учнів і студентів на просторі парадигмально обґрунтованої, експериментально випробуваної, але недостатньо розповсюдженої на сьогодні технології евристичного навчання.

Аналіз актуальних досліджень. Для проведеного нами дослідження особливо цінними виявились підходи видатного українського педагога і мислителя В. Сухомлинського до самостійної навчальної роботи як вирішального чинника інтелектуального розвитку та творчої самореалізації особистості. Актуальними стають його поради щодо пріоритетності творчої діяльності дітей у загальній структурі їх самостійної роботи. Без систематичної творчої роботи школярів не розвиваються їхні емоційні й інтелектуальні здібності, бажання вчитися. В. Сухомлинський підкреслює необхідність творчого характеру самостійної інтелектуальної роботи. Школа, за словами В. Сухомлинського, потребує докорінного наукового вдосконалення, щоб у ній «панувала яскрава думка, живе слово і творчість дитини. На цих трьох китах повинен стояти весь зміст, весь характер духовного життя, розумового розвитку школярів» [3, 343]. Видатний педагог наголошував на необхідності постановки мети діяльності не тільки вчителем, але й самими учнями. Важливо, «щоб мету, яку треба досягти у викладанні предмета, ставив не тільки педагог, а й самі учні. Якщо розумова праця є бажаною для учня, він прагне досягти поставленої мети не для того, щоб отримати високу оцінку своєї праці, а головним чином для того, щоб пережити радість відкриття істини» [4, 107]. «Інтелектуальна активність підлітка вимагає не лише самостійної розумової праці, але, що особливо важливо, усвідомленості мети (що, на жаль, часто ігнорується педагогами), переживання інтелектуальних почуттів у зв'язку з цим» [5, 313–314].

З теорії самостійних робіт у школі і ВНЗ відомо, що не будь-яка самостійна діяльність може бути віднесена до самостійної роботи. Низка дослідників (М. Данилов, Б. Єсіпов, П. Підкасистий, Т. Шамова)

самостійною роботою називають лише таку діяльність учня, яку він виконує суто індивідуально, сам-на-сам із конкретним об'єктом завдання, без втручання у цей процес будь-кого (вчителя, учнів, батьків тощо). Дослідження природи самостійної роботи учнів і студентів в умовах розвивального й евристичного навчання вносять нові акценти в уже знайдені раніше специфічні характеристики самостійної роботи. Так, А. Петров зауважує, що «самостійна робота суб'єкта не вичерпується ні фактом відсутності педагога, ні навіть здатністю виконати ті або інші завдання без допомоги вчителя. Вона включає більш істотну здатність: без будь-якої допомоги, свідомо ставити перед собою ті або інші цілі, задачі, планувати свою діяльність і здійснювати її» [2]. Саме такий сутнісний підхід до розуміння самостійної роботи як розбудовчої діяльності учнів, як формування здатності до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку, свідомої самореалізації, виглядає найбільш на сьогодні прийнятним.

Погоджуючись з означеними положеннями щодо сутнісних, а не формальних характеристик самостійності в навчанні його суб'єктів, підтримуючи необхідність наповнювати самостійні зусилля учнів і студентів їх осмисленими творчими інтелектуальними діями, ми не можемо задовольнятися незавершеністю існуючих характеристик пізнавально-творчої самостійної діяльності, особливо з позицій суттєвих нововведень теорії та практики евристичного навчання.

Тому **метою статті** і стало виявлення сутнісних дидактичних якостей пізнавально-творчої самостійної діяльності учнівської та студентської молоді в середовищі нової навчальної структури – евристичного навчання.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна організація творчих самостійних робіт в освітньому полі евристичного навчання та його версії – евристично-модульної технології – вимагала додержання певних вимог, правил і механізмів творчої діяльності взагалі і творчої роботи завершеного характеру зокрема. Інтеграція модульної технології й учнівської творчої роботи зумовила нову якість діяльності: з одного боку, згідно сутності евристичного навчання, це процес створення нового, особистісно значимого для учня освітнього продукту, а з іншого, згідно правил навчального модуля, це має бути завершений на змістовому й психологічному рівні результат самостійних зусиль, з рефлексивним підсумком, оцінкою, висновком щодо подальшої роботи. Евристично-модульний підхід припускає наявність творчої діяльності школяра на різних рівнях. Більше того, без такої діяльності, як засвідчило опитування учасників експерименту, неможливо реалізувати провідні принципи евристичного навчання – розширеної можливості самореалізації, свободи учня у виборі виду, темпу роботи, активної взаємодії

педагога й учнів, верховенства самостійної діяльності, нарешті, справжньої завершеності самостійних робіт з високими шансами поліпшення підсумкових результатів. Застосована нами евристично-модульна технологія організації занять – це не замкнена система з суворим набором обов'язкових засобів і прийомів, а відкрита, розкута модель пізнавально-творчої діяльності дорослих і дітей, що з вдячністю увібрала в себе різні відомі технології та продовжує збагачуватися тими, що народжуються. Головна при цьому її відмінність – це здібність інтегрувати прогресивні форми навчання й залишатися оригінальною, доступною і відкритою, адже не може існувати єдиної версії навчальної евристики, кожна з них залежить від тих, хто почав користуватися обраним варіантом і надає поступово йому нові деталі й варіації, не змінюючи при цьому принципів постулатів евристично-навчальної діяльності.

Таблиця 1

Творча самостійна діяльність в евристично-модульному навчанні

	Характеристики творчої діяльності	Навчально-організаторська діяльність педагога	Способи пізнавально-творчої діяльності учня (студента)	Основні продукти самостійної творчості учня (студента)
	<p>Якості творчої діяльності, типові для всіх етапів навчального модуля:</p> <p>а) творча активність суб'єктів навчання як інтеграція їх творчих мотивів і здібностей;</p> <p>б) наявність інваріантних і варіативних творчих задач</p> <p>в) достатньо глибоке і тривале занурення у творчий процес;</p> <p>г) процес планування, конструювання, діагностики особистісно важливих</p>	<p>Мотивована передача (трансляція) творчого самопочуття, власного творчого досвіду, застосування механізмів творчої діяльності тощо;</p> <p>постійний розвиток в учнів творчих здібностей і вмінь;</p> <p>писемні (усні) рекомендації до роботи;</p> <p>застосування способів збереження й розвитку творчого самопочуття учнів; управління</p>	<p>Виявлення проблеми та її суперечностей, уміння зосереджуватись, прогнозувати, моделювати, конструювати, діагностувати, вдосконалювати власні творчі здобутки</p>	<p>Складові пізнавально-творчої культури: спрямованість на творчу самореалізацію, розвинуті творче самопочуття, ініціативність, зосередженість на пошуку, відповідальність, уява, інтуїція, бачення проблеми та її суперечностей, діалогічні, конструктивні, діагностичні здібності, розвинута усна, писемна, знакова (графічна) мова тощо.</p> <p>Зовнішній (матеріальний) продукт (твір, нарис, прилад, креслення тощо)</p>

	внутрішніх і зовнішніх продуктів творчості	конструкторською і діагностичною роботою учнів		
I	Властивості творчої діяльності на етапі мотивації самостійної роботи: презентація і прийняття учнями привабливості теми-модуля, формулювання вчителем і переформулювання учнями проблеми, можливих етапів і способів діяльності, виявлення критеріїв якості майбутнього творчого продукту	Застосування прийомів творчої мотивації (оригінальна інформація, коротка евристична бесіда тощо, пред'явлення загального творчого завдання (мети), педагогічні поради щодо форм, етапів і методів роботи	Сприйняття, осмислення й переосмислення проблеми самостійної роботи, її значимості для особистого розвитку, знаходження її зв'язків із власним досвідом і здобутими знаннями; формування власної мети пізнавально-творчої діяльності	Сталі мотиви діяльності, власний осмислений варіант провідної проблеми (проблем), зацікавлений, пошуковий стан почуттів і мислення
II	Специфіка творчої діяльності на виконавчому й діагностичному етапах самостійної роботи: самостійне сходження учня від рішення елементарної задачі до інверсивного мислення, прогнозування, моделювання, конструкції невідомого за допомогою різних механізмів творчої діяльності	Надання можливості кожному учню сформулювати свій варіант творчої задачі, глибоко зануритись у процес творчості; консультування щодо мети, критеріїв, результату, рекомендації необхідних механізмів творчої роботи	За допомогою «аналізу через синтез», аналогій, асоціацій, евристичних запитань, міжпредметних зв'язків виявлення власної творчої задачі, можливих способів її розв'язання; створення нових конструкцій діяльності; поточна й підсумкова діагностика і корекція їх якості	Позитивні новоутворення в структурі мотиваційних, евристичних, конструктивних, рефлексивних здібностей і вмій; нові для учня продукти діяльності, які стають не тільки індивідуальним, але й колективним здобутком, основою для нових творчих досягнень

Застосовуючи особистісно-діяльнісний підхід (І. Бех, О. Леонтьєв, В. Онищук, А. Петровський, П. Підкасистий, І. Підласий, О. Савченко, Г. Щукіна) до осмислення самотійної праці учня і концепцію творчості педагога й учня як пріоритетну характеристику навчання і розвитку (В.Алфімов, В. Андреев, Д. Богоявленська, Б. Коротяєв, М. Лазарев, В. Паламарчук, А. Хуторської) ми виявили ті специфічні особливості самотійної творчості учнів і студентів у навчанні, які відокремлюють її від діяльності механічної і репродуктивної, слугують основними чинниками розвитку й самореалізації особистості, а тому потребують постійної та конкретної уваги педагога, його своєчасних впливових дій. В узагальненому вигляді специфічні характеристики творчої діяльності та її вплив на процес самозростання і самореалізації творчих сутнісних сил учнів і студентів представлено в табл. 1. Тут у досить скороченому вигляді показано специфіку творчої діяльності педагога й учнів (студентів) протягом усього часу розгортання навчального модуля – від передачі, сприйняття, усвідомлення проблеми, її переосмислення, створення власної пізнавально-творчої задачі до її розв'язання, діагностики й оцінки.

Аналіз специфічних рис самотійної творчої діяльності свідчить, що найзагальнішою (глобальною) її прикметою, яка забезпечує виникнення, розвиток і результативність продуктивного процесу в навчанні, є **пізнавально-творча активність** суб'єктів діяльності як особисто-діялісна категорія, одночасно необхідна характеристика готовності суб'єкта до самотійної творчості, умова оптимального перебігу його пізнавально-творчих зусиль та рефлексії результатів. Від рівня творчої активності залежать усі етапи, форми та способи пізнавальної діяльності. Творча активність суб'єктів освіти пов'язується з продуктивною природою розуму й тому містить у своїй сутності різну за рівнем та обсягом самотійну творчу діяльність, тому що основна мета освіти (розвиток і творча самореалізація особистості) може відбуватися лише за умови поступового оволодіння учнями творчими способами пізнання й навчання. Пізнавально-творча активність суб'єктів навчання як інтеграція їх творчих мотивів, здібностей і вмінь (В. Лозова) [1] є першоджерельною та провідною особливістю творчої діяльності, обумовлює в більшості випадків самозростання таких провідних сутнісних сил особистості, як пізнавальна і вольова спрямованість на творчу самореалізацію, зосередженість і ретельність у розв'язанні постійно виникаючих творчих проблем. Пізнавально-творча активність досягається лише в тому разі, якщо вона включає до своєї сутнісної характеристики більш розвинуті елементи творчого мислення, володіння евристичними

(реконструктивними) і (або) креативними методами і прийомами пізнавальної діяльності. На основі узагальнення теоретичних розробок проблем пізнавальної активності (В. Андреев, І. Лернер, Т. Шамова, В. Лозова, В. Паламарчук та ін.) нами виокремлено три рівні пізнавально-творчої активності освітніх суб'єктів при виконанні ними самостійних робіт – виконавчий, пошуково-конструктивний, креативний.

Наступною суттєвою особливістю пізнавально-творчої діяльності є наявність сталої та потужної мотивації – мотивованого пошуку й самостійного визначення власної значимої, осмисленої мети діяльності (як правило, спрогнозованого і важливого для суб'єкта пізнавально-творчого продукту) і відповідних їй навчальних завдань. Ця особливість й одночасно складова творчої діяльності сприяє самозростанню та реалізації методологічного й теоретичного (дослідницького) мислення особистості, її вмінь до смислопокладання та смислосдійснення, здатності знайти й зосередитися на головному в житті й навчанні.

Суттєвою та необхідною якістю самостійної діяльності творчого характеру стає діалогова взаємодія як єдність взаємодопомоги і протидії у спілкуванні освітніх суб'єктів. Практично така взаємодія відбувається як: а) діалогічне уточнення кожним виконавцем з учителем і товаришами творчого завдання; б) збагачення власних способів (приймів) діяльності; в) знаходження в доброзичливій дискусії оптимального рішення у процедурах порівняння різних точок зору, позицій, думок. Така взаємодія спирається на єдність дії і протидії, порядку та невпорядкованості в нелінійному розвитку відкритих складних структур, на поєднанні кваліфікованої допомоги учню і спеціально створюваних перешкод, критики суттєвих недоліків і помилок на шляху його творчого пошуку невідомого. Протидія має сильну тенденцію змінювати напрям розвитку непередбаченим чином. Комплекс когнітивних і мотиваційних факторів приводить у деяких випадках до більш високого ефекту навчання при протидії, ніж без неї. Навіть здійснюючи педагогічну протидію знахідкам і аргументам учнів, учитель не створює для них пасток і глухих кутів безвиході, а спокійно, докладно й доброзичливо роз'яснює виявлені недоліки позиції учня і пропонує знайти правильний пошуковий крок. Обов'язковою має бути змістовна й емоційна підтримка того, хто пропонує, доповідає, аргументує, заперечує. Така підтримка особливо характерна для педагогічного супроводження у вигляді конкретної допомоги. Важливими в сучасних умовах стають пріоритети доброзичливої дискусії супротив гострої, войовничої полеміки. Взагалі остання мало прийнятна на терені навчального процесу, бо має на меті не

досягнення конструктивного рішення, згоди або консенсусу, а прагнення за будь-яких умов перемогти опонента, розвінчати його докази як такі, що неспроможні працювати на істину і розв'язувати висунуту проблему. У діалоговій взаємодії непересічну роль відіграють бажання й уміння ставити доречні та змістовні запитання – педагогу, товаришам, самому собі. Тому учнів і студентів варто постійно навчати вмінням запитальної діяльності, постійно надавати їм ініціативу запитувати, а не тільки відповідати на неперервну низку запитань педагога. І допомога, і протидія передбачають справжній гуманістичний діалог суб'єктів навчального процесу, який має такі принципові характеристики: а) паритетність (реальна рівноправність) усіх суб'єктів діалогової взаємодії; б) недопущення зверхнього ставлення до учнів, ствердження підкресленої поваги до вихованців; в) навчання їх умінь ставити власні запитання, позитивне їх сприймання, як і кожної пропозиції учнів чи студентів; г) постійне підкреслення значення їхніх самостійних знахідок; д) самокритична оцінка свого досвіду з постійним збереженням почуття власної професійної гідності; ж) конструктивність будь-якого освітнього діалогу, його зрима й вагома результативність на користь розвитку і самореалізації творчого потенціалу особистості.

Завдяки різним формам активної взаємодії при виконанні творчих робіт поступово самозростають, стверджуються, самореалізуються вольові якості особистості – ініціативи, суто самостійного пошуку рішень, стійкості, самокритичності, толерантності до іншої думки, а також діалогові вміння вербального й невербального характеру. У проведеному дослідженні виявлені непоодинокі факти, коли старші школярі здатні робити виправдану протидію не тільки чужій небажаній дослідницькій поведінці, але й одержаним результатам власної самостійної діяльності.

Ствердження реальної свободи учня (студента) у виборі виду, теми, темпу роботи, способів взаємодії з педагогом, довідниковими матеріалами – незамінна вимога й умова творчого навчання. Така якісно нова ознака справді демократичної освіти не просто впроваджується в освітній процес евристичного кшталту, а стає необхідним чинником успішного зростання та самореалізації таких загальнолюдських гуманістичних цінностей особистості й суспільства, як єдність свободи вибору й відповідальності за цей вибір та результат праці, уміння захистити свій вибір і критично оцінити творчі здобутки, постійні бажання в умовах реальної свободи та професійної підтримки зійти на рівень елітарних (досі недосяжних) для себе результатів.

Істотною особливістю пізнавально-творчої діяльності, доведеної в нашому дослідженні, стало оволодіння такими механізмами евристичної діяльності, як пошук невідомого за допомогою «аналізу через синтез»

(С. Рубінштейн), пошук невідомого із застосуванням серії евристичних запитань (евристик), пошук невідомого за допомогою асоціацій, аналогій, порівнянь, протиставлень тощо. Оптимальне оволодіння творчими (евристичними) механізмами діяльності сприяє мотивації особистості до постійного пошуку нових способів пояснення і розв'язання творчих завдань, створює умови для розвитку й самореалізації дослідницьких і конструктивних умінь.

Необхідним для успішної евристичної й креативної діяльності виявилось достатньо глибоке та тривале занурення особистості у творчий процес, чому сприяють клімат психологічного комфорту й особистої безпеки виконавців, глибока повага до особливостей діяльності кожного, надихаюча (фасилітуюча) поведінка педагога, надання достатнього часу для виконання роботи та її вдосконалення, застосування способів розвитку і збереження творчого самопочуття учнів (студентів). Утвердження на мотиваційному, операційному й діагностичному рівнях справді евристичної та креативної діяльності поступово, але неухильно сприяє процесу самозростання вирішальних для творчої особистості рис – підвищеної мотивації вибору реально творчої діяльності як нового смислу життєдіяльності, вибору нової, привабливої та надихаючої якості власної обраної освіти, постійне нарощування й реалізація домінуючих для особистості евристичних здібностей і вмінь, особистісна неприйнятність банальних, простих, поверхових рішень і способів діяльності.

Необхідна також справжня завершеність обраного виду самостійної творчої роботи з опорою на достатньо вичерпний діагностично-критеріальний інструментарій для вимірювання, самооцінювання й подальшого поліпшення результатів творчих здобутків. Це сприяє самозростанню важливих рефлексивних умінь: користуватися методами та прийомами наукової діагностики й оцінки якості власної творчої продукції з використанням докладно розроблених і творчо засвоєних критеріїв і показників якості визначених програмами освітніх продуктів (творів, проектів, описів, розповідей, доповідей, схем, таблиць, статей, рецензій, приладів тощо).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Виявлення і врахування специфіки творчої діяльності в евристичній освіті як вищого прояву духовних сил людини, особливо підростаючої особистості, як постійного творення цінного для людини продукту, як взаємодії, протидії, взаємодопомоги і постійного діалогу учасників навчального процесу, проливає нове світло на можливості технологій інноваційного евристичного навчання, на можливості розгортання та самореалізації сутнісних творчих сил

учителя, школярів, студентів. Тому перспективними можна вважати подальші дослідницькі зусилля в напрямі поглиблення означених характеристик навчання як творчого процесу, а також виявлення ще нерозкритих якостей самостійної творчості учнів і студентів – провідного чинника успішної самореалізації їхнього пізнавального і професійного потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В. І. Лозова. – 2-е вид., доп. – Харків : «ОВС», 2000. – 164 с.
2. Петров А. В. Самостоятельная познавательная деятельность в системе развивающего обучения / А. В. Петров, Л. В. Цулая, О. П. Петрова // Вестник ЧГПУ. – 2000. – № 4. – С. 150–154.
3. Сухомлинський В. О. На трьох китах / В. О. Сухомлинський. – Вибрані твори в п'яти томах. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 339–343.
4. Сухомлинський В. О. Єдність навчальної і виховної мети / В. О. Сухомлинський. – Вибрані твори в п'яти томах. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 2. – С. 102–109.
5. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра / В. О. Сухомлинський. – Вибрані твори в п'яти томах. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 1. – С. 209–400.

РЕЗЮМЕ

Е. Н. Лазарева. Особенности самостоятельной познавательной творческой деятельности в эвристическом обучении.

В статье самостоятельная творческая деятельность обучающихся рассматривается как основной способ активного, продуктивного учения и одновременно ведущий фактор самореализации конструктивных и креативных качеств личности. Автор на материале теоретико-экспериментальных исследований выясняет, что познавательная-творческая деятельность школьников и студентов в среде инновационного эвристически-модульного обучения приобретает при определенных условиях существенные качества, определяющие личностный рост субъектов образования. Для них становятся значимыми и достижимыми свобода выбора содержания и методов, мотивационно-целевая направленность познавательной деятельности, овладение эвристическими способами решения задач, конструктивные и диагностические умения, решающие для становления креативной и рефлексивной сфер личности. Учебные достижения в эвристическом образовании становятся более высокими и существенно способствуют успешной самореализации творческого и профессионального потенциала личности.

Ключевые слова: творческая деятельность, самостоятельная познавательная-творческая деятельность, эвристически-модульное обучение, мотивационно-целевая направленность, личностный рост, самореализация личности, творческий и профессиональный потенциал.

SUMMARY

E. Lazareva. Features of the independent cognitive and creative activity in heuristic learning.

In the article the independent creative activity of learners is considered as the main way to active, productive learning and simultaneously a leading factor of self-realization of constructive and creative qualities of the personality. Based on theoretical-experimental research the author discovers that informative and creative activities of pupils and students in an environment of innovative heuristic-modular learning acquires under certain conditions, substantial qualities which are important for personal growth of subjects of learning. Freedom of choice of content and methods, motivational-target directional cognitive activities, student

heuristic ways to solve problems, design and diagnostic skills, decisive for the formation of creative and reflexive spheres of personality become meaningful and achievable for them. Analysis of the specific traits of an independent creative activity shows that the general (global) its indicator is cognitive and creative activity of subjects of activity. All stages, forms and methods of cognitive activities are dependent on the level of creative activity. An essential feature of the cognitive creative activity is the presence of a stable and powerful motivation – motivated search and self determination of its own significant, meaningful goal, and also dialogical interaction as the unity of mutual aid and countermeasures in communication between educational subjects. A significant feature of the cognitive creative activity, proved in our research, was mastering of the mechanisms of heuristic activity, such as the search for the unknown using «analysis through synthesis» (S. Rubinstein), the search for the unknown using a series of heuristic questions (heuristics), search the unknown using associations, analogies, comparisons, contrasting, etc. Establishment of really heuristic and creative activity on the motivational, operating and diagnostic levels gradually but steadily contributes to the process of self-growth traits decisive for creative personality – increased motivation of choice of really creative activity as a new meaning of life, the constant extension and implementation of the dominant for the identity of heuristic abilities and skills. The real perfection of the chosen kind of independent creative work with enough comprehensive diagnostic and criteria tools for measuring, self-evaluation and further improvement of the results of creative achievements is also necessary. Educational achievement in heuristic education takes a higher level and significantly contributes to the successful realization of creative and professional potential of the individual.

Key words: *creativity, independent cognitive and creative activities, heuristic modular learning, motivational target orientation, personal growth, self-realization of the personality, creative and professional potential.*

УДК 37.091.3:504

Я. О. Логвінова

Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА БІОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано різні підходи науковців щодо змісту поняття «творчість». Наголошено на значенні організації діяльності студентів у природі для формування їх екологічної компетентності. Висвітлено методику створення екологічної стежки, її структуру; окреслено педагогічні можливості екологічних стежок у формуванні екологічної компетентності особистості майбутнього викладача біології через активізацію його творчого потенціалу. Визначено, що робота на екологічній стежці сприяє посиленню інтелектуальної активності студентів, розвитку екологічного мислення, формуванню практичних умінь і навичок природоохоронної діяльності, досвіду творчого розв'язання екологічних проблем регіонального масштабу, усвідомленню самоцінності природи.

Ключові слова: *екологічна компетентність, викладач біології, екологічна діяльність, творчий потенціал, екологічна стежка, екскурсія.*

Постановка проблеми. В умовах ускладнення екологічної ситуації на планеті екологічна освіта й виховання мають стати необхідними складовими навчально-виховного процесу.